

Володимир ХУДОБА, Ольга ЧЕТИРБУК

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ В МЕЖАХ ТРАНСКОРДОННИХ ПРИРОДООХОРОННИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ

У статті досліджено транскордонні біосферні резервати українсько-польського прикордоння, як поліфункціональні об'єкти, які поєднують природоохоронну та рекреаційну діяльність. Визначено місце та значення рекреації в структурі функціонування транскордонних біосферних резерватів. Охарактеризовано наявний рекреаційний потенціал та проблеми розвитку екологічного туризму на території транскордонних біосферних резерватів: «Західне Полісся», «Розточчя» та «Східні Карпати». Розглянуто подальші перспективи розвитку екологічного туризму та екологічної освіти на території досліджуваних природоохоронних територій.

Ключові слова: транскордонний біосферний резерват, екологічний туризм, екологічна освіта, еколого-освітня стежка, транскордонне співробітництво.

Постановка науково-практичної проблеми, актуальність і новизна дослідження.

Охорона навколишнього середовища на прикордонних територіях виступає однією із ключових сфер транскордонного співробітництва, оскільки важливу роль відіграє покращення якості довкілля та забезпечує охороною цілісні природні комплекси. За допомогою цього підвищується рівень життя населення, зростання туристичної й інвестиційної привабливості території. Для досягнення даних цілей необхідно за допомогою проєктів і програм, спрямованих на екологічну інфраструктуру посилювати транскордонне співробітництво у сфері охорони довкілля та рекреаційної діяльності. З метою раціонального природокористування і охорони природи, оптимізації взаємодії суспільства і природи, моніторингу потенційних змін у навколишньому середовищі з'явилася потреба у створенні та функціонуванні транскордонних біосферних резерватів (далі ТБР), які мають важливе значення для вирішення низки екологічних і соціально-економічних питань на регіональному, державному та міжнародному рівнях. Активне впровадження та розвиток екологічного туризму на територіях БР може стати саме тою рушійною силою, яка поживає вирішення поставлених завдань.

Аналіз останніх публікацій за темою дослідження. Дослідженню проблем та перспектив розвитку екотуризму з різних позицій присвячена низка наукових праць. Вагомий внесок у методологію та практичні аспекти формування й розвитку екотуризму зробив О.Ю. Дмитрук. Основні завдання і принципи туристської діяльності, а також проблеми екотуризму в природоохоронних територіях України висвітлено в наукових працях В.І. Гетьмана. Використання природоохоронних територій як основи для розвитку екотуризму подано в дослідженнях С.М. Стойка.

У вітчизняній та зарубіжній літературі питанням розвитку рекреаційної діяльності в межах транскордонних біосферних резерватів приділено недостатньо уваги. Різноманітні аспекти функціонування транскордонних біосферних резерватів вивчали такі науковці, як А.А.Горун, А.Г. Загородній, В.С. Найда, І.І.Павлова, Г.В. Парчук, С.М. Стойко. Особливості розвитку рекреації та туризму в транскордонних регіонах досліджували Р.О.Гришко, О.І. Гулич, Н.В. Коленда, В.Ф.Кифяк, Р.Р. Мазурець, М.П. Мальська, Ю.В. Мігущенко. Аналіз останніх публікацій засвідчує, що проблема поєднання природоохоронної та рекреаційної функцій ще недостатньо розкрита і має подальші перспективи дослідження.

Метою статті є дослідження транскордонних біосферних резерватів українсько-польського прикордоння для використання їх в організації екологічного туризму.

Завдання дослідження: – визначити місце та значення екологічного туризму в структурі функціонування транскордонних біосферних резерватів; – охарактеризувати наявний туристичний потенціал ТБР; – проаналізувати об'єкти рекреаційної зони парків для використання їх в екотуризмі.

Матеріали й методи. Вихідними матеріалами слугувала інформація проєктів територій, охорони, відтворення та туристичного використання природних комплексів і об'єктів ТБР. Для дослідження використано комплексний та системний підхід, а також порівняльно-описовий метод.

Викладення основного матеріалу. На сучасному етапі світова туристична галузь характеризується постійним зростанням обсягів подорожей. Щороку збільшується навантаження на навколишнє середовище туристами та всіма учасниками туристичного руху. Тому

виникає гостра необхідність у активному залученні та популяризації екологічного туризму, особливо на природоохоронних територіях. Українсько-польське прикордоння є унікальною територією, так як представлене трьома транскордонними біосферними резерватами, які включають себе такі природо-охоронні території, як природні заповідники, національні природні та регіональні ландшафтні парки, тощо.

Біосферний резерват – це територія, на яку поширюється міжнародна програма охорони навколишнього середовища ЮНЕСКО «Людина і біосфера», спрямована на забезпечення збалансованих відносин між людиною і природою [4].

Біосферний резерват розглядається як система, в межах якої сполучаються природні екосистеми та ділянки різного ступеня освоєння й використання. Це територія, зайнята репрезентативним ландшафтом, де природокористування контролюється, але може варіювати від повного припинення до інтенсивного, хоча і регламентованого, виробництва [3].

Статус біосферного резервату для прикордонних територій підвищує їх імідж у світі. Потреба їх створення зумовлена екологічною та соціально-економічною вимогою поєднання класичних видів охорони природи в національних і ландшафтних природних парках та природних заповідниках (пасивна охорона), з регульованими формами охорони природи і раціонального природокористування, спрямованими на покращення екологічного балансу в екосистемах/ландшафтах господарського призначення та забезпечення їх сталого розвитку (активна, регульована охорона) в тому числі і розвитку туризму [1].

Європейські держави приділяють велику увагу екологічній значущості транскордонних резерватів. Вони є тими "вузлами", які з'єднують між собою екологічні мережі різних країн. Вони у Всеєвропейській екомережі виконують одночасно роль центрів та екокоридорів.

Великі переваги у цих територій в екологічному вихованні, поширенні інформаційних матеріалів, в розвитку туризму, зокрема екотуризму [3]. Адже основу біосферних резерватів складають такі поліфункціональні природоохоронні території, як національні природні та регіональні ландшафтні парки, в яких по при природоохоронну функцію виконують також і рекреаційну, зокрема активно розвивають екологічний туризм.

Екотуризм сприяє освіті туристів та дозволяє фінансувати заходи зі збереження території, допомагає розвитку ізольованих посе-

лень. Розвиток екотуризму часто розглядається як важливий засіб збереження довкілля для майбутніх поколінь особливо на природоохоронних територіях [2].

Центральним елементом у розвитку та діяльності екологічного туризму у ТБР являється наявність та розробка туристичних маршрутів та екологічних стежок. Прокладаючи маршрут, доцільно вибирати ті об'єкти заповідання, які є типовими для даного ландшафту та у яких дозволено розвивати екологічний туризм. Метою екологічних туристських маршрутів та екологічних стежок є створення відчуття у туристів їх взаємозв'язку з природним середовищем, еко туристи стають єдиним цілим із живою та неживою природою.

Влаштування в межах транскордонних біосферних резерватів екологічних стежок і туристських маршрутів здатне вирішити два важливих завдання. По-перше, забезпечити відвідувачам природоохоронних установ найповніше ознайомлення з її ландшафтами, цінними природними та культурними об'єктами тощо, а по-друге мінімізувати вплив рекреації на природне середовище заповідних територій. Останнє завдання має особливе значення, оскільки обмеження негативного впливу рекреантів на природне середовище можливе тільки при допустимих величинах рекреаційних навантажень. Еколого-освітні стежки та маршрути обмежують ці навантаження завдяки розподіленню потоків рекреантів по території природоохоронних установ [3].

Досліджувана нами територія українсько-польського прикордоння (з півночі на південь) представлено такими ТБР: «Західне Полісся», «Розточчя» та «Східні Карпати» (табл. 1).

Усі три досліджувані транскордонні резервати мають значний туристично-рекреаційний потенціал та усі передумови для розвитку екологічного туризму.

Екологічний туризм доцільно здійснювати в досліджуваних ТБР за такими напрямками: екскурсії маркованими екоосвітніми стежками; науково-пізнавальний пішохідний екотуризм; лижні подорожі та прогулянки; прогулянки, подорожі на велосипедах; прогулянки, подорожі на конях; етнографічний туризм; аматорське полювання; любительське і спортивне рибальство; прогулянки та подорожі на повітряних кулях; екстремальний екотуризм [1].

Найпівденнішим біосферним резерватом українсько-польського прикордоння є «Східні Карпати». Це перший в Україні транскордонний заповідний масив, який Комісія ЮНЕСКО "Людина і біосфера" внесла в у Світову мережу біосферних резерватів. Створений

трансграничний резерват сприяє збереженню флористичного різноманіття Бескид, яке нараховує понад 1000 видів судинних рослин, а також збереженню популяцій таких рідкісних видів хижих звірів як бурий ведмідь, вовк, рись, дикий кіт, куниця та інших. На його території успішно розмножується популяція зуб-

ра та гуцульського коня. Важлива роль резервату для підтримання екологічної рівноваги басейнів гірських річок Ужа та Сяну. На значній площі збереглися унікальні для Центральної Європи пралісові екосистеми, які є цінними еталонами для ведення лісового господарства на природних засадах.

Таблиця 1

ТБР українсько-польського прикордоння

Назва ТБР	Площа	Рік заснування	Об'єкти, які охоплює
«Східні Карпати»	208 089 га	1998 р.	Бещадський НП, ландшафтні парки- «Цісна-Ветліна» і «Долина Сяну» (Польща), НПП «Ужанський» і регіональний ландшафтний парк «Надсянський» (Україна), НП Полонини (Словаччина)
«Розточчя»	371 902 га	2011 р.	Розточанський ландшафтний парк (Польща), Яворівський НПП, природний заповідник «Розточчя», регіональний ландшафтний парк «Равське Розточчя», Завадівський заказник, заказник «Грядя», Заповідне урочище «Журі» (Україна)
«Західне Полісся»	263 016 га	2011 р.	Ленчинсько-Влодавське поозер'я та Поліська Долина Зх. Бугу (Польща), Шацький НПП (Україна), Республіканський заказник «Прибузьке Полісся» (Білорусь)

Єврорегіон Бескид, де розташований біосферний резерват, відзначається багатими рекреаційними ресурсами. На території Ужанського НПП в селах Ужок, Кострино, Сіль та ін. виявлені лікувальні мінеральні джерела, завдяки яким він має бальнеологічне значення. В урочищах Красія, Щербан, Явірник діють туристичні бази. У Великому Березному є контрольно-пропускний пункт до Словаччини, що полегшує відвідування національного парку закордонними туристами [3].

На сьогоднішній день Ужанський НПП характеризується розвинутою мережею означених тематичних та піших шляхів з відповідним інформаційно-картографічним забезпеченням. Проте, за їх протяжністю парк в 2-3 рази поступається відповідним показникам у Бещадському НП.

На території парку відновлено 17 давніх туристичних маршрутів, створено 6 екологічних стежок, організовується низка нових. З велосипедних маршрутів територією парку можна пересуватися міжнародним велошляхом R61 та регіональними №10 та №14, на базі яких у рамках тристороннього партнерства розроблено два тематичні маршрути: «Шляхом ікон» та «Слідами бравого вояка Швейка».

Цікавим об'єктом «Східних Карпат» виступає Надсянський регіональний ландшафтний парк. На його території ведеться активна екоосвітня діяльність та розвивається екологічний туризм, а саме промарковано туристичний маршрут «Від витоків Дністра до витоків Сяну» та еколого-краєзнавча стежка «Слідами неіснуючих сіл (Дидьова)».

Одним з найяскравіших об'єктів прикор-

донної зони є Бещадський парк народивий. В парку розвинена ціла мережа екологічних стежок та туристичних маршрутів. Найбільшою популярністю користуються піші прогулянки. Також в парку розроблені карти веломаршрутів та стежок для кінних прогулянок.

У центральній частині українсько-польського прикордоння знаходиться ТБР «Розточчя». Він створений на гряді Розточчя, яка перетинає державний кордон України та Польщі.

Розвиткові екологічного туризму на території резервату сприяє чимало факторів. На даній території є значна кількість екологічних стежок та маршрутів – «Стежка Івана Франка», «Крехівські святині», «Верещиця», «Лелехівка», «Головним Європейським вододілом», «Голуби» (Яворівський НПП), «Потелич» та «Бір Кунинський» (Равське Розточчя) [5].

Також територією ТБР розроблено п'ять автобусно-пішохідних маршрутів, які показують цінні історико-культурні та сакральні об'єкти краю: «Страдч – Чорні озера», «Шляхами Розточчя: від Янова до Крехова», «Яворівський військовий полігон: минуле та сучасність», «Яворівські околиці», «Вікова історія Янова» тощо (Яворівський НПП) пішохідний маршрут – «Рава Руська – с. Потелич» (РЛП Равське Розточчя).

Територія БР Розточчя з польської сторони представлена Розточанським парком народивим, територією якого проходить 4 туристичних маршрутів: центральний, краєзнавчий, Розточанський та прогулянковий. Екологоосвітня діяльність в парку представлена дев'ятьма навчальними стежками. Також діє ве-

лосипедна траса до Флоріанки.

Велосипедна стежка Розточчя - одна із п'яти регіональних маршрутів - створених та підтримується Люблінським воєводством. Її довжина становить близько 187 км і пролягає по всьому польському Розточчю - від Крашника через Шебжешин, Цвезинець, Сусець до кордону Гребенне. Окрім польської частини, велосипедна стежка Розточчя також має значну ділянку в Україні - приблизно 110 км від кордону Рава Руська до Львова, з двома додатковими відгалуженнями до Крехова та Верещиці - в НПП Яворівський. Завдяки спільному проекту партнерів з Польщі та України, весь маршрут буде модернізований, а ділянка території України набуде повного знакування в районі та розвитку.

Новий проєкт під назвою "Rowe Love Roztocze - разом, незважаючи на межі", реалізується в рамках Програми транскордонного співробітництва Польща-Білорусь-Україна 2014-2020. Вартість проєкту перевищує 9,1 млн. злотих. На модернізованому маршруті буде створено 23 нові пункти обслуговування велосипедистів, у тому числі 9 у Польщі та 14 в Україні. На маршруті буде створений Центр геотуризму та Центр екологічної освіти [7].

Також в межах резервату «Розточчя» були створені різні програми розвитку, серед них: Програма CBC TASIC, проєкт Центральний велосипедний маршрут Розточчя (Красник-Львів) (2007); Українсько-польський проєкт «Наша Розточчя - просування туризму та культурних достоїнств польсько-українського прикордонного простору», 2006 р. Ці спільні проєкти дали змогу зблизити українсько-польські відносини та стати рушійним механізмом у пошуків екологічної туристичної діяльності в ТБР «Розточчя».

На півночі українсько-польського прикордоння розташований транскордонний біосферний резерват «Західне Полісся». Він знаходиться між басейнами Балтійського і Чорного морів, у межах басейнів річок Зх. Бугу та Прип'яті. Долини обох річок є ключовими екологічними коридорами, які мають загальноєвропейське значення. Долина Західного Бугу, перетинає один з найбільших в Європі болотно-озерно-лісових комплексів, що охоплюють різні види водно-болотних угідь. З польської сторони майже всю територію покриває Ленчинсько-Влодавського поозер'я. Українська частина резервату включає Шацький національний природний парк. Основна характеристика регіону – це велика кількість озер (62 у Польщі та 28 в Україні), боліт, лук і озерних комплексів з особливостями флори і фауни,

серед яких багато рідкісних і зникаючих видів.

В межах БР «Західне Полісся» активно розвивається екологічний туризм. Зазвичай, це еколого-пізнавальні стежки, велика кількість вело- та піших маршрутів, а також тут є популярними кінні прогулянки.

Так, у Шацькому НПП між озерами Пісочне і Перемут закладена еколого-пізнавальна стежка «Лісова пісня». Стежка проходить лісовими ландшафтними комплексами парку. Її протяжність 5,6 км з 18 видовими пунктами. На березі о. Світязь поблизу затоки Бужня прокладена еколого-пізнавальна стежка «Світязянка» довжиною 5,2 км. Обидві стежки облаштовані для тимчасового відпочинку малими архітектурними формами, інформаційно-охоронними знаками і щитами [3].

На території ТБР «Західне Полісся» розвинені орнітологічні стежки та маршрути, які дозволяють відстежувати життя птахів в озерах. Значна кількість озер дає змогу розвивати водний туризм. В польській частині ТБР «Західне Полісся» дуже популярними є мандрівки на каное. Територією резервату протікають річки, які є ідеальним місцем для водних подорожей.

До популярної рекреаційної діяльності у межах досліджуваних транскордонних біосферних резерватів відносяться такі різновиди екологічного туризму як пішохідний (ТБР «Східні Карпати»), лижний, прогулянки, подорожі на велосипедах і кінний туризм (ТБР «Розточчя»). Водний туризм, зокрема прогулянки на човнах та каное, подорож на яхті, катання на водних лижах, віндсерфінг - має велику перспективу у ТБР «Західне Полісся». Також, любительське і спортивне рибальство відноситься до престижних видів рекреації в національних природних та регіональних ландшафтних парках, які в свою чергу створюють основу біосферних резерватів.

Найбільше це стосується біосферного резервату «Західне Полісся», у водах озер якого водиться більше 30 видів риби. Відносна віддаленість автомобільних шляхів і важка доступність до більшої частини берегової смуги озер, будучи істотною перешкодою для прихильників пляжного відпочинку, забезпечують рибалкам «дику» тишу, зручне місце для рибної ловлі і розбиття наметів.

Пріоритетним напрямком розвитку екологічного туризму на території біосферних резерватів є розбудова та популяризація екологічних стежок. Нижче у табл. 2 подано кількість екологічних стежок та туристичних маршрутів у ТБР українсько-польського прикордоння.

Екологічні стежки та туристичні маршрути у ТБР українсько-польського прикордоння

Екологічні стежки, туристичні маршрути	ТБР «Зх. Полісся»	ТБР «Розточчя»	ТБР «Сх. Карпати»
Екологічні стежки	7	12	15
Велосипедні маршрути	4	7	12
Кінні маршрути	2	2	7
Піші маршрути	3	8	15

Найслабше розвинуті кінні прогулянки, котрі могли б стати одним з домінуючих напрямків розвитку у природоохоронних територіях. Також, потрібну активізувати еколого-туристичну діяльність у ТБР «Зх. Полісся» так як для цього є всі необхідні умови. Розробити нові маршрути та відновити ті, які не користуються попитом, спрямувати зусилля на рекламну кампанію для популяризації ТБР «Зх. Полісся» та його привабливих територій. В межах всіх трьох ТБР потрібно вести активнішу співпрацю між Україною та Польщею у контексті розвитку екологічного туризму.

Екологічний туризм повинен розвиватися у поєднанні з екологічною освітою, адже саме вона повинна підвищувати екологічну освіту дітей та підлітків, формуючи правильне ставлення до природи. Екологічна освіта у досліджуваних біосферних резерватах розвивається на належному рівні. У транскордонних резерватах діють екологічні навчальні центри та регулярно проводяться екологічні тематичні бесіди, семінари та уроки з молодіжною групою та в школах. Також, проводяться популярні екологічні акції - «Чисте довкілля», «День довкілля», «День птахів», «День дерева», «День заповідників та парків» та «Птах року».

Основними цілями екологічної освіти в досліджуваних ТБР є: формування екологічної обізнаності місцевої громади; екологічна освіта відвідувачів; ведення пропагандистської діяльності; співробітництва з різними установами, організаціями природоохоронного спрямування, в тому числі з учбовими закладами; співпраці з громадськими, державними та міжнародними еколого-освітніми організаціями; створення природознавчих музеїв-виставок; організація масових еколого-освітніх заходів тощо.

Розвиваючи та пропагуючи на території резерватів екологічну освіту та екологічний туризм, також набуває популярності сільський туризм і агротуризм. Облаштування і функціонування агроосель у селах може стати суттєвим чинником підтримки різних форм еко-туризму через забезпечення нічліжних і гастрономічних послуг для туристів. Разом з тим,

важливо також здійснити заходи щодо підготовки привабливих агротуристичних продуктів, орієнтованих на певні групи відвідувачів природоохоронних установ.

Аналіз туристичного господарства ТБР засвідчує, що його слабкою стороною є нерозвинутість туристичної інфраструктури. Водночас важливим для функціонування еко-туризму в парках є розвиток інформаційної інфраструктури (візит-центр, інформаційно-навчальні центри) та допоміжної інфраструктури (малоформатної нічліжної бази – пансіонати, притулки та агрооселі, пункти прокату, оглядові майданчики та під'їзні траси до атракційних та оглядових місць).

Транскордонні біосферні резервати унікальні природні території де розвивається екологічний туризм, але існує ряд моментів, які гальмують даний вид діяльності. До основних аспектів варто віднести:

- лінія кордону, яка в даному випадку виступає бар'єрною функцією (перетинаючи державний кордон іноді можна витратити багато часу);

- недостатня кількість пунктів пропуску на кордоні та великі відстані до найближчих пунктів пропуску (наприклад, будучи учасником того чи іншого спільного українсько-польського туристичного маршруту нема змоги одразу перетнути державний кордон не відхиляючись від самого маршруту);

- недостатня кількість спільних туристичних екологічних стежок та маршрутів;

- відсутність чіткої статистичної системи, котра б дозволяла обчислювати кількість туристів на маршрутах та кількість наявних туристичних маршрутів за видами та категоріями;

- недостатня кількість спільних туристичних проєктів, які дають змогу залучати Європейські інвестиції;

- немає чіткої координації щодо розвитку екологічного туризму по всій території транскордонного біосферного резервату.

Висновки та перспективи використання результатів дослідження: Наявність на території ТБР значної кількості рекреаційно-

туристичних ресурсів та історико-культурних пам'яток, пов'язаних зі спільним історичним минулим, виступає передумовою розвитку українсько-польського транскордонного співробітництва у сфері рекреації і туризму. Перспективним є повномасштабне використання можливостей розвитку наукового й екологічного туризму в межах біосферних резерватів.

На нашу думку, подальший розвиток мережі трас екотуристичного призначення має бути зосереджений на пріоритетних напрямках: • розбудові та трасуванні пішохідних трас регіонального та транскордонного значення; • створенні спільних (транскордонних) тематичних маршрутів між заповідними територіями

України та Польщі • розробленні нових велосипедних, лижних, кінних трас; • удосконалення туристичної інфраструктури.

Також необхідно створювати нові та удосконалювати вже діючі туристичні маршрути. Розвиток рекреаційної і туристичної сфери має також економічне значення та сприятиме популяризації транскордонних біосферних резерватів серед широких кіл населення. Проте, для планування розвитку туризму в межах ТБР необхідно застосовувати інтегрований підхід, що дозволить забезпечити гармонійне ставлення до соціальних, економічних та природних аспектів.

Література:

1. Гетьман В.І. Збереження ландшафтного різноманіття і розвиток екотуризму на природнозаповідних територіях // Туризм на порозі XXI століття: освіта, культура, екологія: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (18-20 жовтня 1999р., м. Київ). – К.: КІТЕП, 1999. – С. 191-193;
2. Гулич О. І. Умови забезпечення екологічно збалансованого розвитку туризму і рекреації у транскордонних регіонах / О. І. Гулич // Соціально-економічні проблеми 2018. С. 284.
3. Заповідна справа в Україні / ред. М. Д. Гродзинського, М. П. Стеценка. – К. : Географіка, 2003. – 306 с.
4. Зінько Ю. В. Шацький національний природний парк: нинішні й перспективні туристичні продукти / Ю. В. Зінько, І. П. Ковальчук // Наук. вісн. Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2007. – № 11, ч. I : Шацький національний природний парк: регіональні аспекти, шляхи та напрями розвитку : матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф. – С. 231–233.
5. Маруняк С.М. Природничі та історико-культурні умови Українського Розточчя та Яворівського НПП як основа для розвитку екологічного і активного туризму / С.М. Маруняк, С.Т. Семеряк // Матеріали конф. “Організація рекреаційно-туристичної діяльності у національних парках заходу України” (сmt Івано-Франково, 2011 р.).
6. Міщенко О. В. Концептуальна модель екотуристичного потенціалу природоохоронної території / О. В. Міщенко // Наук. вісн. Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки. Серія : Геогр. науки. – 2008. – № 1. – С. 272–278.
7. Проект Рове Лове Розточчя [Електронний ресурс] //Актуальність та промоція туризму. - Режим доступу: <https://www.lubelskie.pl/aktualnosci-promocja-i-turystyka/rowerlove-roztozcze>, вільний.
8. Снітинський В. Екотуризм і його соціально-економічна роль у розвитку регіонів / Снітинський В., Зинюк О. // Біосферні резервати як модель сталого розвитку територій та об'єктів природно-заповідного фонду / Мат-ли. наук.-техн. конф. – Львів: Меркатор, 2003. – С. 125–128.
9. Ужанський національний природний парк [Електронний ресурс] //Еколого-освітня діяльність. - Режим доступу: <https://unpp.uz.ua/nasha-robota/ekoosvita>, вільний.
10. Krukowska R. Zagospodarowanie turystyczne Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego a atrakcyjność turystyczna walorów przyrodniczych / Krukowska R., Krukowski M. // Problemy Ekologii Krajobrazu. Rekreacja w krajobrazach o wysokim potencjale. Tom XXXIV. 133–140

References:

1. Get'man V.I. Zberezhennya landshafnogo riznomanittya i rozvy'tok ekoturym'zmu na pry'rodnozapidny'x tery'toriyax // Tury'zm na porozi XXI stolittya: osvita, kul'tura, ekologiya: materialy' Mizhnarodnoyi naukovoprakty'chnoyi konferenciyi (18-20 zhovtnya 1999r., m. Ky'yiv). – K.: KITEP, 1999. – S. 191-193;
2. Guly'ch O. I. Umovy' zabezpechennya ekologichno zbalansovanogo rozvy'tku tury'zmu i rekreaciyi u transkordonn'y'x regionax / O. I. Guly'ch // Social'no-ekonomichni problemy' 2018. S. 284.
3. Zapovidna sprava v Ukrayini / red. M. D. Grodzy'ns'kogo, M. P. Stecenka. – K. : Geografika, 2003. – 306 s.
4. Zin'ko Yu. V. Shacz'ky'j nacional'ny'j pry'rodny'j park: ny'nishni j perspekty'vni tury'sty'chni produkty' / Yu. V. Zin'ko, I. P. Koval'chuk // Nauk. visn. Voly'n. derzh. un-tu im. Lesi Ukrayinky'. – Lucz'k, 2007. – # 11, ch. I : Shacz'ky'j nacional'ny'j pry'rodny'j park: regional'ni aspekty', shlyaxy' ta napryamy' rozvy'tku : materialy' I Mizhnar. nauk.-prakt. konf. – S. 231–233.
5. Marunyak S.M. Pry'rodny'chi ta istory'ko-kul'turni umovy' Ukrayins'kogo Roztochchya ta Yavorivs'kogo NPP yak osnova dlya rozvy'tku ekologichnogo i akty'vnogo tury'zmu / S.M. Marunyak, S.T. Semeryak // Materialy' konf. “Organizaciya rekreacijno-tury'sty'chnoyi diyal'nosti u nacional'ny'x parkax zaxodu Ukrayiny” (smt Ivano-Frankovo, 2011 r.).
6. Mishhenko O. V. Konceptual'na model' ekoturym'zmu i yogo social'no-ekonomichna rol' u rozvy'tku regioniv / O. V. Mishhenko // Nauk. visn. Voly'n. derzh. un-tu im. Lesi Ukrayinky'. Seriya : Geogr. nauky'. – 2008. – # 1. – S. 272–278.
7. Proyeckt Rove Love Roztochchya [Elektronny'j resurs] //Aktual'nist' ta promociya tury'zmu. - Rezhym dostupu: <https://www.lubelskie.pl/aktualnosci-promocja-i-turystyka/rowerlove-roztozcze>, vil'ny'j.
8. Snity'ns'ky'j V. Ekoturym'zmu i yogo social'no-ekonomichna rol' u rozvy'tku regioniv / Snity'ns'ky'j V., Zy'nyuk O. // Biosferni rezervaty' yak model' stalogo rozvy'tku tery'torij ta ob'yektiv pry'rodno-zapidnogo fondu / Mat-ly'. nauk.-texn. konf. – L'viv: Merkator, 2003. – S. 125–128.
9. Uzhans'ky'j nacional'ny'j pry'rodny'j park [Elektronny'j resurs] //Ekologo-osvitnya diyal'nist'. - Rezhym dostupu: <https://unpp.uz.ua/nasha-robota/ekoosvita>, vil'ny'j.
10. Krukowska R. Zagospodarowanie turystyczne Pojezierza Łęczyńsko-Włodawskiego a atrakcyjność turystyczna walorów przyrodniczych / Krukowska R., Krukowski M. // Problemy Ekologii Krajobrazu. Rekreacja w krajobrazach o wysokim potencjale. Tom XXXIV. 133–140

Аннотація.

Владимир Худоба, Ольга Четирбук. ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ТУРИЗМА В ПРЕДЕЛАХ ТРАНСГРАНИЧНЫХ ПРИРОДООХРАННЫХ ТЕРРИТОРИЙ УКРАИНЫ И ПОЛЬШИ

В статье исследованы трансграничные биосферные резерваты украинско-польского пограничья, как полифункциональные объекты, которые сочетают природоохранную и рекреационную деятельность.

Описаны значимость создания трансграничных биосферных резерватов. На сегодняшний день, биосферные резерваты получили в мире широкую известность, благодаря многофункциональному природоохранному, экологическому и народнохозяйственному значению. Статус биосферного резервата для приграничных территорий повышает их имидж в мире. Необходимость их создания обусловлена экологическим и социально-экономическим требованием сочетание классических видов охраны природы в национальных и ландшафтных природных парках и природных заповедниках (пассивная охрана), с регулируемыми формами охраны природы и рационального природопользования, направленными на улучшение экологического баланса в экосистемах / ландшафтах хозяйственного назначения и обеспечения их устойчивого развития (активная, регулируемая охрана). Для эффективного и качественного функционирования биосферный резерват должен выполнять три функции, которые между собой взаимосвязаны и взаимно дополняют друг друга: сохранение генетических ресурсов, видов, экосистем и ландшафтов, устойчивое социально-экономическое развитие, материально-техническое обеспечение для поддержания проектов, тренингов и экологического образования.

Нами описаны три биосферные резерваты и указано их основные характеристики. Определено место и значение рекреации в структуре функционирования трансграничных биосферных резерватов. Охарактеризован имеющийся рекреационный потенциал и проблемы развития экологического туризма на территории трансграничных биосферных резерватов: «Западное Полесье», «Росточье» и «Восточные Карпаты». Определена роль и место экологического туризма в пределах украинско-польского пограничья. Проанализировано туристическую деятельность в биосферных резерватов и определены приоритетные направления развития.

Рассмотрены и описаны экологичные тропы и туристические маршруты в пределах резерватов. В статье указано, что прокладывая маршрут, целесообразно выбирать те объекты заповедника, которые являются типичными для этого парка. Например, типичные натуральные ландшафты, ареалы распространения тех или иных представителей растительного и животного мира. Особенностью экологических туристских маршрутов является именно информация о взаимосвязи в естественной среде живой и неживой природы. Определены основные особенности экологического туризма и их взаимосвязь между собой. Проанализированы которые из них пользуются наибольшим спросом среди туристов, а какие нужно популяризировать. Рассмотрены дальнейшие перспективы развития экологического туризма и экологического образования на территории исследуемых природоохранных территорий.

Ключевые слова: трансграничный биосферный резерват, экологический туризм, экологическое образование, экотропа, трансграничное сотрудничество.

Abstract:

Volodymyr Khudoba, Olga Chetyrbuk. PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF ECOLOGICAL TOURISM WITHIN THE TRANSBOUNDARY PROTECTED AREAS OF UKRAINE AND POLAND

The article examines the cross-border biosphere reserves of the Ukrainian-Polish border, as multifunctional objects that combine environmental and recreational activities. The importance of creating transboundary biosphere reserves is described. Today, biosphere reserves have become widely known in the world, thanks to the multifunctional environmental, environmental and economic importance.

The status of a biosphere reserve for border areas enhances their image in the world. The need for their creation is due to environmental and socio-economic requirements, a combination of classical types of nature protection in national and landscape nature parks and nature reserves (passive protection), with regulated forms of nature protection and environmental management aimed at improving the ecological balance in ecosystems. ensuring their sustainable development (active, regulated protection). For efficient and high-quality functioning, the biosphere reserve must perform three functions that are interconnected and complementary: conservation of genetic resources, species, ecosystems and landscapes,

sustainable socio-economic development, logistics to support projects, training and environmental education. We describe three biosphere reserves and indicate their main characteristics. The place and significance of recreation in the structure of functioning of transboundary biosphere reserves are determined. The existing recreational potential and problems of ecological tourism development on the territory of cross-border biosphere reserves are characterized: "Western Polesie", "Rostochye" and "Eastern Carpathians". The role and place of ecological tourism within the Ukrainian-Polish border is determined. The tourist activity in biosphere reserves is analyzed and the priority directions of development are defined.

Ecological trails and tourist routes within the reserves are considered and described. The article states that when paving a route, it is advisable to choose those objects of the reserve that are typical for this park. For example, typical natural landscapes, habitats of certain representatives of flora and fauna. The main points of environmental education in the studied TBR are: the formation of environmental awareness of the local community; environmental education of visitors; conducting propaganda activities; cooperation with various institutions, organizations of environmental protection, including educational institutions; cooperation with public, state and international environmental and

educational organizations; creation of natural history museums-exhibitions; organization of mass ecological and educational events, etc.

A feature of ecological tourist routes is the information about the relationship in the natural environment of living and inanimate nature. The main features of ecological tourism and their interrelation are defined. We analyzed which of them are most in demand among tourists, and which need to be promoted. Further prospects for the development of ecological tourism and ecological education on the territory of the studied protected areas are considered.

Key words: cross-border biosphere reserve, ecological tourism, ecological education, eco-trail, cross-border cooperation.

Надійшла 10.06.2020 р.